

**ЧАҚИРИҚҚАЧА ЁШДАГИ ЎСМИР ЎГИЛ БОЛАЛАРДА СУИЦИДАЛ ЎЗ-ЎЗИГА ЗАРАР
ЕТКАЗУВЧИ ХУЛҚ-АТВОРНИ ШАКЛАНТИРИШДА НИЗОЛИ ВАЗИЯТЛАРНИНГ РОЛИ**

Мухторов Бобур Одилбекович, Бабарахимова Сайёра Бориевна, Абдуллаева Васила Каримбековна
Ташкент педиатрия тиббиёт институти, Ўзбекистон Республикаси, Ташкент ш.

**РОЛЬ КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЙ В ФОРМИРОВАНИИ СУИЦИДАЛЬНОГО
САМОПОВРЕЖДАЮЩЕГО ПОВЕДЕНИЯ У МАЛЬЧИКОВ-ПОДРОСТКОВ ДОПРИЗЫВНОГО
ВОЗРАСТА**

Мухторов Бобур Одилбекович, Бабарахимова Сайёра Бориевна, Абдуллаева Васила Каримбековна
Ташкентский педиатрический медицинский институт, Республика Узбекистан, г. Ташкент

**THE ROLE OF CONFLICT SITUATIONS IN THE FORMATION OF SUICIDAL SELF-HARMING
BEHAVIOR IN ADOLESCENT BOYS OF PRE-CONSCRIPTION AGE**

Mukhtorov Bobur Odilbekovich, Babarakhimova Sayyora Borievna, Abdullaeva Vasila Karimbekovna
Tashkent Pediatric Medical Institute, Republic of Uzbekistan, Tashkent

e-mail: info@tpmi.uz

Резюме. Мақсад: микро-ва макро - ижтимоий муҳитда ўсмир ўғил болалар шахс хусусиятларининг ўз-ўзига зарар етказувчи хулқ-атвори ва низоли вазиятлар турлари билан муносабатларини ўрганиши. Материал ва Методлар: 61 нафар 15 ёшдан 17 ёшгача бўлган ўсмир ўғил болалар текширилди, улар Тошкент шаҳар клиник шифохонасининг ўсмир бўлимларида стационар даволанишида, хулқ-атвори ва мослашуви бузилиши ва аутодеструктив мойиллуклари мавжудуд. Натижалар: Аутоаггрессив ўз-ўзига зарар етказадиган тенденцияларга мойил бўлган ўстириларнинг шахсий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда низоларнинг сабабларини таҳдил қилиши, истероид, эпилептоид ва циклоид характер хусусиятларига ега беморларда низоларнинг асосан оиласи табиати устунлигини кўрсатади, бу уларни потенциал ривожланиши учун хавф гуруҳига киритишга имкон беради. ўз жонига қасд қилиши хатти-харакати. Ҳулоса: Шундай қилиб, тадқиқот натижаларини умумлаштириб, оиласаги нокулай микроиқлим, психологик ва жисмоний зўравонлик факллари, ўстириларда истероид, циклоид ва эпилептоид шахсият акцентуациялари мавжудлиги ўз-ўзига зарар етказмайдиган шаклда автоматик ҳалокатли тенденцияларни ривожланиши хавфига олиб келди деб таҳмин қилиши мумкин.

Калим сўзлар: суицидал бўлмаган ўзига зарар келтирувчи хатти-харакатлар; ўсмирлар; шахс хусусиятлари; зиддиятлар.

Abstract. Objective: to study the relationship of personality traits of adolescent boys in a micro- and macro-social environment with self-destructive behavior and types of conflict situations. Material and methods: 61 adolescent boys aged 15 to 17 years were examined in the departments of the Tashkent Clinical Hospital, there are behavioral and adaptation disorders, as well as auto-destructive tendencies. Results: analysis of the causes of conflicts, taking into account the individual characteristics of ospirins prone to self-destructive tendencies of autoaggression, indicates that patients with characteristics of the character of hysteroid, epileptoid and cycloid are dominated by disputes of a predominantly family nature, which allows them to enter the risk group for potential development. suicidal behavior. Conclusion: thus, summarizing the results of the study, it can be assumed that the presence of an unfavorable microclimate, psychological and physical violence in the family, the presence of hysteroid, cycloid and epileptoid personality accentuations in adolescents led to the risk of developing automatic destructive tendencies in a self-destructive form.

Keywords: non-suicidal self-destructive behavior; adolescents; personality traits; conflicts.

Кириш: Ўз жонига қасд қилиш тенденцияларини ва унга тенглаштирилган аутоаггрессив ва ҳалокатли ҳаракатларни ерта аниқлаш, ўз жонига қасд қилиши хавфини олдини олиш болалар ва ўсмирлар психиатриясининг асосий вазифалари

хисобланади [5]. Аутодеструктив хулқ-атворни ўрганиш муаммосининг долзарблиги оммавий ахборот воситалари ва кибернетик Интернетнинг виртуал маконининг салбий таъсири натижасида болалар ва ўстирилар ўртасида ўз жонига қасд

қилиш ва ўз жонига қасд қилишга уринишлар со-
нининг кўпайиши, тақлид қилиш ва ибодат қилиш
учун ўз жонига қасд қилишни қамраб олиш билан
боглиқ [2]. Ота-оналарнинг реаксияси, оиласа
раҳбарлик ва тарбия услуби боланинг оила ва жа-
миятдаги дайди хулқ-атворини белгиловчи муҳим
омиллар бўлиши мумкин [1]. Ўсмирик жисмо-
ний ногиронлик ва ўз-ўзини хор гоялар фонида
пайдо депресиф давлатлар дебют юқори частота
билан тавсифланади [4]. Ўтган ўн йилликлар да-
вомида ўсмирик даврида аутоаггрессия фактлар,
шу жумладан, ўз жонига қасд фаолияти ортиши
мутахассислар, ҳам рус ва хорижий кенг бу мавзу
қизиқиши белгилайди [3,6,7].

Тадқикот мақсади: микро-ва макро - иж-
тимоий муҳитда ўсмирик ўғил болалар шахс хусу-
сиятларининг ўз-ўзига зарар етказувчи хулқ-
атвори ва низоли вазиятлар турлари билан муно-
сабатларини ўрганиш.

Материал ва методлар: 61 нафар 15 ёшдан
17 ёшгача бўлган ўсмирик ўғил болалар текширилди, улар Тошкент шаҳар клиник шифо-
хонасининг ўсмирик бўлимларида стационар даво-
ланишда, хулқ-атвори ва мослашуви бузилиши ва
аутодеструктив мойилликлари мавжуд. Барча
белгиланган ташхислар ўнинчи ревизия (ИСД-10)
касалликларининг халқаро таснифи мезонларига
асосланган еди. Ўсмириларнинг шахс хусусиятла-
рини (ЛОП) модификацияланган патоҳарактерологик диагностик сўровнома ёрда-
мида аникладик (МДПО Личко А. Е., Ivanov Н. Я.
2001).

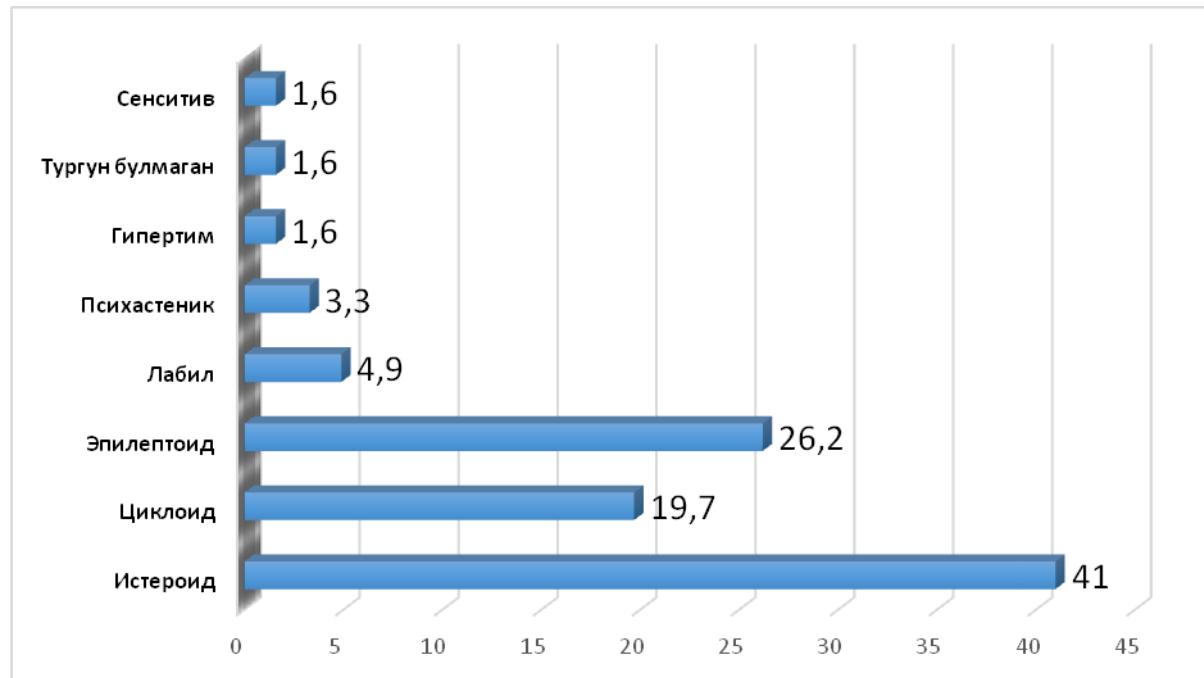
Иzlаниш натижалари: тадқиқотимизнинг
дастлабки босқичида ўз жонига қасд қилмаслик
хатти-харакатларини ривожлантириш хавфини
оширадиган зиддиятли вазиятларнинг табиати,
тажовузкорлик фактлари ва ҳалокатли тенденция-
лар ўрганилди. Ўз жонига қасд қилиш можаросин-
нинг сабабларини аниқлаш Амбрумова А. Г., Ти-
хоненко В. А. таснифи бўйича амалга оширилди,
унга кўра ўз жонига қасд қилиш уринишлари
шаклида ўз жонига қасд қилиш фаолиятини ри-
вожлантириш хавфи микросоциал (оила ва ота-
она услублари) ва макросоциал (тенгдошлар билан
шахслараро муносабатлар) омиллари келти-
риб чиқарадиган можарога асосланади,
ўқитувчилар, қарама-қарши жинсдаги шахслар)

даражалари. Ўз-ўзига зарар етказувчи хулқ-
атворли ўсмир ўғил болаларда зиддиятларнинг
сабаблари табиатини батафсил ўрганишда улар-
нинг реал фактларга асосланганлиги ва ўсмирилар
ҳаётида муҳим рол ўйнаганлиги аниқланди. 42 (68.85%) ўсмириларда аутоаггрессив тенденсия
шакланиши сабабларининг юзага келиш частотаси
бўйича оила ичидаги низолар биринчи
ўринда туради. Сўров давомида 16 (26.22%)
ўсмириларда ёш ака-ука ва опа-сингилларнинг
рашклари натижасида биродарлик ракобати ва
ҳиссий рад етиш тури бўйича ота-она услубининг
варианти оилавий можаронинг сабаби бўлиб хиз-
мат қилганлиги аниқланди. "Темир қўлқоп" тури
билан ота-она таълим нотўғри тури, аутоаггрес-
сиве тенденциялари шакланиши сабаб сифатида
жисмоний зўравонлик фойдаланиш билан бола
abuse сўровда 12 (19.67%) ташкил етилди. Мод-
дий ва майший муаммолар билан ишламайдиган
оилада яшаш 20 (32,78%) ўспиринларда
аниқланди. Сўровда катнашганларнинг 13тасида
(21,31%) оилавий можаронинг сабаби ота-
оналарнинг ўсмириларнинг епизодик алкогозимига
салбий муносабати, сигарет чекишига ерта
қарамлиги, қарама-қарши жинсдаги шахслар билан
дўстликни рад етиш еди. Макросоциал дара-
жадаги шахслараро муносабатлардаги зиддиятлар
сўровда иштирок етганларнинг 19 (31,14%) тасида
рўй берган бўлиб, улар орасида 9 (14,75%)
ўсмирилар таълим муассасасидаги муносабатларда
(безорилик ва дидактогения шаклида), 6 (9,83%)
ўсмирилар - жисмоний шахслар билан
тўқнашувлар натижасида жавобсиз севги асосида
қарама-қарши жинс. Сўровда катнашган
ўсмириларнинг 4тасида (6.55%) асосий зиддият
қўшимча психогениялар (уй хайвонининг ўлими,
футбол жамоасининг йўқолиши, автомобил
ўғирланиши, яқинларининг йўқолиши) таъсири
билан бирлаштирилди. Можаролар сабабларининг
гурух ичидаги таҳлили текширилаётган гуруҳдаги
беморларда низоларнинг асосан оила ичидаги та-
биати устунлигини кўрсатади (1-жадвал).

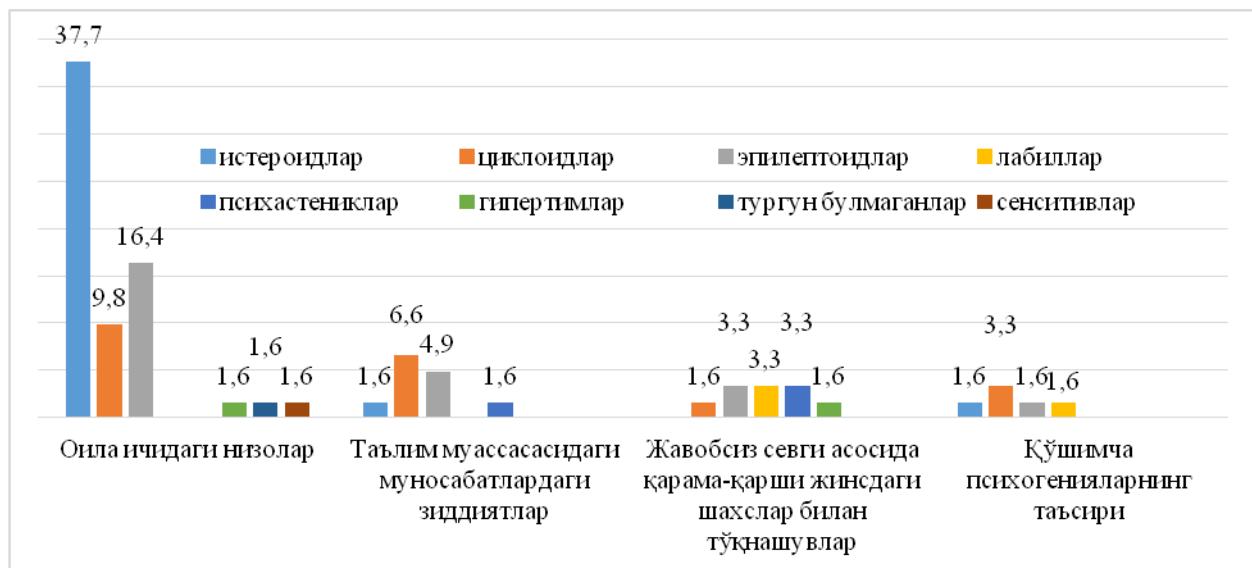
Тадқиқотнинг кейинги босқичида биз А. Е.
Личконинг МПДО ёрдамида аутоаггрессив
харакатлар билан ўспирин ўғил болаларнинг
преморбид шахсий хусусиятларини аникладик
(расм 1).

Жадвал 1. Ўсмирик ўғил болаларда низолар сабабларининг тузилиши.

Низоларнинг сабаблари	Умумий сони (n=61)	
	абс.	%
Оила ичидаги низолар	42	68,9
Таълим муассасасидаги муносабатлардаги зиддиятлар	9	14,8
Жавобсиз севги асосида қарама-қарши жинсдаги шахслар билан тўқнашувлар	6	9,8
Қўшимча психогенияларнинг таъсири	4	6,6
Жами	61	100

Расм 1. Текширилаётган ўсмирларда характер аксентларининг турлари

Расм 2. шахсий хусусиятларни ҳисобға олған холда низоли вазиятларнинг сабабларини ўрганиш

1-расмдан күриниб турғанды, текширилаётган ўсмирлар гурухыда характер аксентуациясининг гистероид (41,0%), эпилептоид (26,2%) ва циклоид (19,7%) турлари күпроқ кузатылған ва камроқ даражада характер аксентуациясининг сезгир, бесарор, психастеник ва гипертимик турлари аниқланған.

Биз ўспиринларнинг преморбид шахсий хусусиятларини ҳисобға олған холда низоларнинг сабабларини гурух ичіда тақсимлады.

Ўсмирларнинг шахсий хусусиятларини ҳисобға олған холда низоларнинг сабабларини тақсимлаш натижаларини таҳлил килиб, истероид, эпилептоид ва циклоид характер аксентуациялари билан оғриған беморлар параметр учун юқори күрсаткышларга ега еканлиги аниқланды-оила ичидағы низолар ва

лабил ва психастеник характер хусусиятларига ега беморлар асосан таълим муассасаларыда низоларға ега едилар ва текин мұхаббат асосида жинсдеги шахслар (расм 2).

Автоаггрессив ўз-ўзига зарар етказадиган тенденцияларға мойил бўлған ўспиринларнинг шахсий хусусиятларини ҳисобға олған холда низоларнинг сабабларини таҳлил қилиш, истероид, эпилептоид ва циклоид характер хусусиятларига ега беморларда низоларнинг асосан оиласыв табиати устунлигини кўрсатади, бу уларни потенциал ривожланиш учун хавф гурухига киритишга имкон беради. ўз жонига қасд қилиш хатти-харакати.

Хулоса: Шундай килиб, тадқиқот натижаларини умумлаштириб, оиласындағы нокулай микроклимат, психологик ва жисмоний

зўравонлик фактлари, ўспиринларда истероид, циклоид ва эпилептоид шахсият аксентуациялари мавжудлиги ўз-ўзига зарар етказмайдиган шаклда автоматик ҳалокатли тенденцияларни ривожланиш хавфига олиб келди деб тахмин қилиш мумкин.

Адабиётлар:

1. Абдуллаева В.К., Бабарахимова С.Б. Личностные особенности у подростков с депрессивными расстройствами // Новый день в медицине. 2020. – №1(29). – С.109-112.
2. Бабарахимова С.Б. Особенности формирования интернет-аддикции у подростков // Вопросы наркологии. 2017. №6(154). С.142-143.
3. Григоренко Е.А. Проблема суицидального поведения подростков (обзор литературы) // Журнал Научное обозрение. Медицинские науки. 2016. № 5. С. 40-45.
4. Abdullaeva V.K., Abbasova D.S. et al. Predict depressive disorders at the earliest stages of its formation in adolescents”// Annali d/ Italia (2020) VOL 1, No 7;pp 15-18.
5. Abdullaeva V.K., Babarakhimova S.B. Analisys of psychosocial factors in development of suicidal tendencies at adolescents / Central Asian Journal of Pediatrics 2 (1), 201-204, 2019.
6. Matveeva A.A., Sultonova K.B., Abbasova D.S. et al. Optimization of psycho-diagnostics of emotional states // Danish Scientific Journal. VOL 3, No 5 pp. 24-27.
7. Nurkhodjaev S., Babarakhimova S., Abdullaeva V. Early Detection and Prevention of Suicidal Behavior

in Adolescents – Indian Jornal of Forensic medicine & Toxicology. VOL 14, No 3(2020) pp.7258-7263

РОЛЬ КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЙ В ФОРМИРОВАНИИ СУИЦИДАЛЬНОГО САМОПОВРЕЖДАЮЩЕГО ПОВЕДЕНИЯ У МАЛЬЧИКОВ-ПОДРОСТКОВ ДОПРИЗЫВНОГО ВОЗРАСТА

Мухторов Б.О., Бабарахимова С.Б., Абдуллаева В.К.

Резюме. Цель: изучить взаимосвязь личностных особенностей мальчиков-подростков с аутодеструктивными тенденциями и типами конфликтных ситуаций в микро- и макросоциальной среде. Материал и методы: в отделениях Клинической больницы города Ташкента обследованы 61 мальчиков-подростков в возрасте от 15 до 17 лет, с наличием нарушения поведения и адаптации и аутодеструктивными тенденциями. Результаты: анализ причин конфликтов с учетом индивидуальных особенностей подростков, склонных к аутоаггрессивным тенденциям указывает на то, что у пациентов с особенностями характера истероида, эпилептоида и циклоида преобладают конфликты преимущественно семейного характера, что позволяет отнести их к группе риска по потенциальному развитию суицидального поведения. Вывод: таким образом, резюмируя результаты исследования, можно предположить, что наличие неблагоприятного микроклимата в семье, психологического и физического насилия в семье, наличие истероидных, циклоидных и эпилептоидных акцентуаций характера у подростков привело к риску развития аутодеструктивных тенденций и аутоаггрессивных действий.

Ключевые слова: несуицидальное саморазрушительное поведение; подростки; личностные особенности; конфликты.